

неформальної мистецької освіти. Формальна професійна підготовка майбутніх вихователів є прагматично орієнтованою та передбачає формування чітко визначених необхідних фахівцеві професійних компетентностей. Неформальна мистецька освітня діяльність студентів гармонізує прагматично орієнтовану професійну підготовку та генетично закладену потребу в креативному розвитку особистості. Крім того, вона доповнює та збагачує освітній рівень студента, формує навички продуктивного (в контексті розвитку) проведення вільного часу. Тобто, неформальна мистецька освіта сприяє зростанню якості освітньої діяльності вищого навчального закладу, оскільки формує вміння забезпечувати духовний розвиток особистості, що набуває пріоритетного значення в умовах неперервного навчання.

Список використаних джерел:

1. *Отич О. М. Мистецтво у розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: комплекс навчально-методичного забезпечення викладання психолого-педагогічних дисциплін. Ч.2 / Олена Миколаївна Отич. – Полтава, 2006. – 150 с.*
2. *Рудницька О. П. Педагогіка загальна і мистецька : Навчальний посібник / О. П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.*
3. *Сулаєва Н. В. Мистецько-освітні стратегії підготовки вчителів початкових класів : Навчально-методичний посібник / Н. В. Сулаєва. – Полтава: Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, 2009. – 102 с.*
4. *Сулаєва Н. В. Неформальна мистецька освіта майбутніх учителів у художньо-творчих колективах : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Наталія Вікторівна Сулаєва. – К., 2014. – 591 с.*
5. *Сулаєва Н. В. Підготовка вчителя в педагогічному просторі неформальної мистецької освіти : монографія / Наталія Сулаєва. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. – 408 с.*

Загородня Л.П.

*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті висвітлено питання підготовки майбутніх фахівців дошкільного профілю до забезпечення якості екологічної освіти в дошкільному навчальному закладі у процесі вивчення дисципліни «Технологія формування екологічної культури в дітей дошкільного віку». Здійснено аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми екологічної освіти і професійної підготовки вихователів. Закцентовано увагу на найбільш вагомих чинниках впливу на якість екологічної освіти дітей дошкільного віку.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Загострення відносин суспільства з навколишнім природним середовищем, реальність поглиблення глобальної екологічної кризи, що загрожує життю планети і людства, вносять істотні зміни в сучасну освітню політику України. Проблема якісної екологічної освіти особистості з дошкільного дитинства є украй важливою і потребує особливої уваги держави, переосмислення змісту роботи освітніх закладів – дошкільних, шкільних, вищих навчальних. Метою екологічної освіти є сформована екологічна культура особистості. Сенситивним періодом для формування основ екологічної культури є дошкільний вік. Якісне формування екологічної культури особистості з дитинства необхідно для того, щоб бути свідомим і ощадливим громадянином, господарем своєї землі, досконало знати біосферні механізми, напрями і способи природоохоронної роботи. Саме тому формування екологічної культури людини, гармонії її відносин із природою є пріоритетними напрямками освіти України й екологічної зокрема. Здійснювати якісну екологічну освіту дошкільнят може вихователь, який володіє еколого-педагогічною культурою. Формування еколого-педагогічної культури вихователя є одним із важливих завдань фахової підготовки у вищих навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень. Педагогічний контекст якості дошкільної освіти в Україні досліджується Л. Артемовою, А. Богдановою, З.Борисовою, Н. Гавриш, Л. Зданевич, О. Кононко, К. Крутій, Н. Лисенко, Л. Лохвицькою, З. Нагачевською, Г. Рего, Т. Пономаренко, Т. Степановою, І. Улюкаєвою, Л. Фалюшиною, О. Янко та ін. Різні аспекти екологічної освіти в дошкільній ланці вивчаються вітчизняними і зарубіжними вченими: Г. Беленькою, О. Вашак, Н. Горопахою, С. Дерябо, Л. Загородньою, Н. Лисенко, Т. Марєєвою, С. Ніколаєвою, З. Плохій, Н. Рижовою, В. Ясвіним та ін.

У новому Законі України «Про освіту» якість освіти тлумачиться як відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг [2].

Якість освіти – це результат якісної освітньої діяльності закладу. Якість освітньої діяльності – рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг [2].

Як зазначає К. Крутій якість діяльності ДНЗ – це відповідність освітніх послуг вимогам споживача («соціальному замовленню»), системне самовизначення закладу, його організаційна культура, репутація установи в місті (селі), області [5, с. 106].

Освітня послуга в ДНЗ – послуга, що надає заклад відповідно до його завдань і функцій.

Забезпечення якості освітніх послуг є одним із складників менеджменту якості в дошкільному навчальному закладі.

Менеджмент якості в дошкільному навчальному закладі – це скоординована діяльність із керівництва та управління ДНЗ щодо якості, яка дозволяє долати труднощі і перешкоди за допомогою безперервного вдосконалення системи, передбачаючи і попереджаючи можливі кризові ситуації [5, с. 105].

Вагомим складником дошкільної освіти є екологічна. Зміст екологічної освіти в ДНЗ визначено Базовим компонентом дошкільної освіти. У державному стандарті зазначено: «Зміст освітньої лінії «Дитина у природному довкіллі» передбачає формування доступних дитині дошкільного віку уявлень про природу планети Земля та Всесвіт, розвиток емоційно-ціннісного та відповідального екологічного ставлення до природного довкілля... Ціннісне ставлення дитини до природи проявляється в її природодоцільній поведінці: виваженому ставленні до рослин і тварин; готовності включатись у практичну діяльність, що пов'язана з природою; дотриманні правил природокористування» [1, с. 7].

Екологічна культура дошкільника є основою для формування екологічної компетентності дитини у школі. Не випадково однією із ключових компетентностей школяра Концепцією нової української школи визначено екологічну грамотність і здорове життя. Ця компетентність виявляється в умінні розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомленні ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатності і бажанні дотримуватися здорового способу життя [4].

Дослідниця проблеми екологічного виховання дітей дошкільного віку Н. Лисенко, слушно зауважує, що екологічну освіту дітей дошкільного віку слід тлумачити як значно вагоміший, порівняно з іншими, чинник формування життєвих компетенцій, адже маючи інтегративний зміст, саме він уже змалку формує стиль життя дитини, впливаючи в різний спосіб і на стиль життя сім'ї, або ж цілої родини. При цьому вчена наголошує на важливості ролі педагога в екологічній освіті: «Вбираючи у себе унаслідок цілеспрямованого педагогічного впливу екологічний потенціал засвоєваних уявлень, понять, умінь і навичок та ін., дитина пізнає цілком інші способи співіснування з природою на засадах гуманного ставлення до всіх їх проявів, вибудовуючи гармонійні стосунки, закладаючи підвалини екологічної культури» [7, с. 11].

За визначенням З. Плохій екологічна культура – форма духовного і практичного освоєння особистістю світу Природи, «кодекс поведінки» у

природному довкіллі. Учена переконана, що саме в екологічній культурі особистості інтегруються всі сфери свідомості: афективна (емоційно-ціннісна), когнітивна (пізнавальна) та психомоторна (діяльнісно-поведінкова). Екологічна культура забезпечує збереження та відновлення життя, виживання та розвиток людини і світу Природи [8, с. 116].

Складником екологічної культури особистості є екологічна компетентність.

Екологічна компетентність, як стверджує З. Плохій, – складник екологічної культури, усвідомлене володіння екологічними знаннями, способами прийняття рішень, моральними нормами, цінностями, необхідними для екологічно доцільної діяльності [8, с. 116].

Сформувати екологічну компетентність дитини дошкільного віку, реалізуючи зміст освітньої лінії «Дитина у природному довкіллі», може лише вихователь, який володіє еколого-педагогічною культурою. На думку Н. Лисенко, процес формування еколого-педагогічної культури майбутнього педагога має ґрунтуватися на міждисциплінарному інтегруванні навчальних дисциплін і являти собою «комплексну організацію діяльності студентів, що передбачає взаємозв'язок теоретичного і практичного навчання, творчої співпраці викладача зі студентами в організації й виконанні диференційованої самостійної роботи» [6, с. 6-7].

Компонентом еколого-педагогічної культури вихователя є його екологічна компетентність. Ми розглядаємо компетентність як цілісне багатофакторне і багатоструктуроване утворення, що містить у собі аспекти особистісного, гносеологічного, діяльнісно-творчого, комунікативного, прогностичного характеру. З огляду на це, формування екологічної компетентності майбутнього вихователя має бути спрямоване на оволодіння ним базовими і міжгалузевими знаннями, психолого-педагогічними, фахово-методичними, спеціальними і творчими вміннями, виховання ціннісних орієнтацій фахівця, мотивів педагогічної діяльності, екологічної культури особистості, здатності до розвитку власного творчого потенціалу в галузі екологічної освіти дітей дошкільного віку [3, с. 163].

Ми вважаємо, що якість екологічної освіти дітей дошкільного віку залежить від низки умов, а саме від якості: освітньої програми і парціальної зокрема; потенціалу педагогічного колективу; потенціалу вихованців; засобів, що є основою організації освітнього процесу і реалізації його змісту, передусім створення еколого-розвивального середовища (матеріальна база, навчально-методичне забезпечення (наявність парціальних програм з екологічної освіти дошкільників, методичних матеріалів), психологічний клімат, що забезпечує виховання у дитини біофілії, антиципації); освітніх інноваційних технологій екологічного змісту; управління процесом екологічної освіти в закладі.

Провідним чинником забезпечення якості екологічної освіти в дошкільному закладі, на нашу думку, є професіоналізм, екологічна компетентність, рівень еколого-педагогічної культури вихователів.

Метою статті є висвітлення змісту підготовки студентів до забезпечення якості екологічної освіти в ДНЗ у процесі вивчення дисципліни «Технологія формування екологічної культури в дітей дошкільного віку».

Виклад основного матеріалу. Підготовка майбутніх фахівців дошкільного профілю до забезпечення якісної екологічної освіти в дошкільному навчальному закладі здійснюється під час вивчення дисципліни «Технологія формування екологічної культури в дітей дошкільного віку». Метою дисципліни є формування теоретичної і практичної готовності майбутніх фахівців дошкільної ланки до реалізації завдань екологічної освіти дітей дошкільного віку в умовах сучасного дошкільного закладу. У процесі вивчення дисципліни викладач реалізує такі завдання: 1) сформулювати у майбутніх вихователів і керівників ДНЗ цілісне уявлення про екологічну освіту дітей у дошкільних закладах, методи і форми її здійснення; 2) розкрити закономірності функціонування всіх структурних компонентів процесу екологічної освіти дошкільників як педагогічного явища; 3) показати розмаїття підходів до екологічної освіти у різних видах дитячої діяльності; 4) сформулювати теоретичні знання, практичні вміння й навички організації процесу екологічної освіти дітей з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей; 5) закласти основи глибокої переконаності в цілковитій оригінальності добору засобів впливу на почуття та емоції дітей з метою гармоніювання їхніх відносин з природним довкіллям; 6) розвивати вміння педагогічного прогнозування.

Дисципліна «Технологія формування екологічної культури дітей дошкільного віку» є нормативною і передують вивченню дисципліни «Технологія викладання природознавства» та педагогічній практиці.

По закінченні вивчення курсу майбутні фахівці дошкільної ланки повинні знати:

1. Характерні особливості сучасної екологічної освіти дітей дошкільного віку. Зміст програм з екологічної освіти.

2. Сучасні погляди науковців на зміст екологічної освіти дітей дошкільного віку.

3. Компоненти екологічної освіти і їх характеристики.

4. Складники еколого-розвивального середовища в дошкільному навчальному закладі і їх характеристики.

5. Моделі організації екологічної освіти в дошкільному навчальному закладі.

6. Структуру екологічного паспорта дошкільного навчального закладу і порядок його заповнення.

7. Методику екологічної освіти дошкільнят.

Результатом опанування дисципліни є такі вміння студентів:

1. Здійснювати аналіз змісту програм екологічної спрямованості.

2. Організовувати еколого-розвивальне середовище в дошкільному навчальному закладі: створювати куточки в групових кімнатах, оформляти екологічну кімнату, лабораторію, екологічні стежини різних типів, міні-музеї природи, метеомайданчик, куток лікарських рослин тощо.

3. Розробляти конспекти проведення різних видів дитячої діяльності (ігрової, пізнавальної, трудової, проектної, фізкультурної, зображувальної) екологічного змісту і реалізовувати їх.

4. Оформляти деякі розділи екологічного паспорта дошкільного навчального закладу, паспорт екологічної стежини.

5. Розробляти зміст еколого-психологічних тренінгів і проводити їх.

6. Розробляти систему роботи з екологічної освіти дошкільнят, керуючись принципом інтеграції.

7. Розробляти план співпраці з іншими організаціями і установами і реалізовувати його.

8. Залучати батьків вихованців до процесу екологічної освіти дітей дошкільного віку.

9. Оформляти досвід своєї роботи з екологічної освіти у вигляді виступів на конференціях, семінарах, а також статей у фахових виданнях.

Систему знань щодо організації якісної екологічної освіти в дошкільному закладі студенти отримували під час лекцій різних видів. Перевагу надавали таким проблемним лекціям: лекції-візуалізації, лекції з елементами домашніх завдань, лекції з наперед запланованими помилками, лекції з елементами ретроспективного аналізу, лекції з елементами «мозкового штурму» тощо. При цьому ми опиралися на знання студентів, які вони отримали, вивчаючи дисципліни «Основи екології», «Безпека життєдіяльності», «Основи природознавства з методикою». Саме вони утворюють міцне підґрунтя для опанування новими знаннями в галузі екологічної освіти дітей дошкільного віку.

Особливу увагу під час лекцій звертали на критерії оцінки якості екологічної освіти, засоби забезпечення і чинники, що на неї впливають. Основними чинниками впливу на якість екологічної освіти є:

1. Забезпечення обов'язковості екологічної освіти для всіх дітей раннього і дошкільного віку.

2. Створення еколого-розвивального середовища в ДНЗ.

3. Наявність якісного методичного забезпечення процесу екологічної освіти.

4. Особистісна і професійна підготовка вихователя до здійснення екологічної освіти, систематичне підвищення кваліфікації.

5. Широке залучення батьків до екологічної освіти дошкільників.

6. Упровадження кращого передового досвіду екологічної освіти дітей.

7. Тісна співпраця з різними організаціями і установами, що займаються питаннями екології та екологічної освіти.

8. Якісне керівництво процесом екологічної освіти в дошкільному закладі.

9. Систематичне проведення моніторингу якості екологічної освіти в ДНЗ.

10. Сформованість у дошкільників екологічної компетентності.

Практичний складник готовності майбутніх фахівців дошкільної ланки до забезпечення якісної екологічної освіти дітей формувався у процесі практичних занять.

Ефективність засвоєння знань студентами залежала великою мірою від форми проведення практичного заняття. Інтерактивні технології навчання, які ми застосовували сприяли максимальній активізації пізнавальної діяльності всіх студентів, взаємонавчанню, формуванню системних знань, успішному переведенню їх на рівень практичних умінь.

Практичне заняття починалося, як правило, з письмової роботи, яка була спрямована на перевірку знань студентів основної термінології з теми, що обговорювалася. Інколи така перевірка проходила у формі термінологічного діалогу, або «дефінітивного двобою». Під час «дефінітивного двобою» академічна група об'єднувалася у дві підгрупи. Одна підгрупа називала термін, а інша давала одне його визначення або кілька. Студенти могли доповнювати відповіді один одного. Перемагала у двобої та підгрупа, яка давала більше точних визначень. Таким чином перевірялися знання термінів «екологія», «екологічна освіта», «екологічне виховання», «екологічна культура», «екологічне мислення», «екологічна свідомість», «екологічна стежина» тощо. Цей метод дозволяв максимально активізувати студентів і створити в них робоче самопочуття, а також стимулював якісне вивчення базової термінології. Наступним кроком практичного заняття була перевірка самостійної роботи. Це відбувалося в різних формах. Наприклад, якщо студент писав конспект заняття в екологічній кімнаті чи в міні-музеї природи, то він моделював його фрагмент. Однорупники при цьому виконували і ролі дітей, і ролі експертів-вихователів чи методистів. Після моделювання обов'язково здійснювалася самооцінка і оцінка проведеної форми експертами та викладачем. Знання теоретичного матеріалу викладач перевіряв, задаючи питання студентові, який моделював фрагмент тієї чи іншої форми роботи з дошкільнятами. Аудиторія могла

доповнювати відповідь одnogрупника. В кінці заняття оголошувалися оцінки і їх обґрунтування. Деякі питання обговорювалися з використанням технологій «Акваріум», «Дерево рішень», «Карусель», «Ротаційні трійки», «Ажурна пилка», «Мікрофон», «Струмок ідей».

Наведемо приклади завдань для самостійної роботи. Розробити план-програму з екологічної освіти дітей дошкільного віку, а саме придумати назву, визначити мету, засадові принципи, розподіл матеріалу в програмі і її тип (програма біоекологічної спрямованості, культурно-екологічної, соціально-екологічної). Написати характеристику на одну з програм екологічної освіти для дошкільнят. Розробити річний план співпраці ДНЗ з іншими закладами з питань екологічної освіти. Знайти в методичній літературі ХХ ст., присвяченій проблемі ознайомлення дітей з природою приклади споживацького типу мислення і запропонувати їх трансформацію у відповідності до біоцентричної парадигми. Розробити: а) ескізи екологічної кімнати, лабораторії; б) конспект інтегрованого чи комплексного заняття в екологічній кімнаті для дітей 6-го року життя і лабораторії для дітей 5-го року життя з вказівкою матеріалів, які будуть використовуватися. Скласти конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку у міні-музеї. Запропонувати тематику і ескізи міні-музеїв природи для дошкільників різних вікових груп. Оформити екологічний паспорт стежини прокладеної на території ДНЗ. Скласти мапу екологічної стежини в природних умовах; (розробити конспект заняття на екологічній стежині (вік дітей вибрати самостійно). Оформити розділ екологічного паспорта ДНЗ «Характеристика території дошкільного закладу». Запропонувати систему роботи для колективу ДНЗ з будь-якої екологічної теми, визначивши конкретні форми, методи, вказавши їх теми, мету і матеріал. Розробити зміст еколого-психологічного тренінгу для дошкільнят з будь-якої теми. Розробити конспекти ігор, праці в природі, дослідів, об'єднаних однією екологічною темою. Запропонувати зміст екологічного проекту для дітей 4-го, 5-го, 6-го року життя.

Традиційно вивчення дисципліни закінчується заняттям-заліком у формі ділової гри «Методичний тренінг для педагогів з теми «Екологічна освіта дітей дошкільного віку»». Із числа студентів обираються ведучі тренінгу, які заздалегідь розробляють сценарій його проведення і погоджують із викладачем. Студентам даються деякі завдання, які вони повинні виконати до початку заліку. Наприклад, обрати для себе роль вихователя, музичного працівника, інструктора з фізичної культури, педагога із зображувальної діяльності і згідно з обраною роллю дібрати перелік художніх і музичних творів, художніх картин, рухливих ігор екологічного змісту. Орієнтовний зміст тренінгу складається із 5-6 завдань, які виконують учасники. Наприклад, розробити систему роботи екологічного змісту з теми «Тварини»,

використовуючи принцип інтеграції, для дітей старшого дошкільного віку; запропонувати ескізи оформлення екологічної кімнати, лабораторії, міні-музею природи; розробити план співпраці з початковою школою з екологічної освіти; запропонувати критерії оцінки якості екологічної освіти в дошкільному закладі; дібрати форми роботи з батьками з екологічної освіти; створити рекламу дошкільного закладу, який має передовий педагогічний досвід з питань екологічного виховання дошкільників.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, якість екологічної освіти дітей дошкільного віку великою мірою залежить від рівня готовності майбутніх педагогів до цього процесу. Чільне місце в підготовці студентів до забезпечення якості екологічної освіти в ДНЗ займає дисципліна «Технологія формування екологічної культури в дітей дошкільного віку». Подальші наукові розвідки стосуватимуться вивчення ролі спеціальних курсів у підготовці майбутніх фахівців дошкільної ланки до забезпечення якості дошкільної освіти.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 4.
2. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу: ukrainepravo.com/law.../bill.../zakon-ukraini-pro-osvitu/ – Назва з екрана. (Дата звернення: 30.10.2017).
3. Комплексний підхід до формування професійної компетентності майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу : монографія / [О. І. Курок, Г. П. Барсуковська, Н. М. Гордій та ін.] під заг. ред. О. І. Курка. – Глухів : РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2015. – 232 с.
4. Концепція Нової української школи. Режим доступу: mon.gov.ua/activity/education/zagalna.../konczepczija.html – Назва з екрана. (Дата звернення: 30.10.2017).
5. Крутій К. Л. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти в дошкільному закладі : монографія / К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛППС. ЛТД, 2006. – 172 с.
6. Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти : дошкільник-педагог : Навчально-методичний посібник для ВНЗ / Н. В. Лисенко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2009. – 339 с.
7. Лисенко Н. В. Еко-око: дошкільник пізнає світ природи : навчально-методичний посібник / Н. В. Лисенко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2015. – 352 с.
8. Плохій З. П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника : навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у Світі» / З. П. Плохій. – К. : Світич, 2010. – 144 с.